

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ
Ἦτοι Λόγος περὶ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Δι' οὗ ἀποδεικνύεται, πόσον εἶναι καλλιωτέρα ἢ Νομαρχικὴ Διοίκησις ἀπὸ τὰς λοιπὰς, ὅτι εἰς αὐτὴν μόνον φυλάττεται ἡ Ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, τί ἐστὶ Ἐλευθερία, ὁπόσων μεγάλων κατορθωμάτων εἶναι πρόξενος, ὅτι τάχιστα ἡ Ἑλλάς πρέπει νὰ συντρίψῃ τὰς ἀλύτους της, ποῖαι ἐστάθησαν αἱ αἰτίαι ὁποῦ μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἐφύλαξαν δούλην, καὶ ὁποῖαι εἶναι ἐκεῖναι, ὁποῦ μέλλει νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ.

Συντεθεῖς τε καὶ τύποις ἐκδοθεῖς ἰδίως ἀναλώμασι πρὸς ὠφέλειαν τῶν Ἑλλήνων

ΠΑΡΑ
ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ

Ἐν Ἰταλίᾳ. 1806.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΤΟΧΑΣΟΥ, ΚΑΙ ΑΡΚΕΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

᾽Ω ᾽Αναγνώστα!

᾽Επειδὴ ὁ λόγος μου δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία διεξοδικὴ ᾽Επιστολὴ πρὸς τοὺς Ἑλληνας· ἐπειδὴ τὰς ἀντιρρήσεις ἐκείνων ὅπου κατὰ συνήθειαν, καὶ χωρὶς αἰτίαν κάμνουσι, ὡς οὐδὲν κρίνω· ἐπειδὴ οἱ λεξολάτραι, καὶ ὅσοι μὲ τὸ συντακτικὸν τοῦ Γαζῆ εἰς τὸ χέρι ἤθελαν κατακρίνει τοῦτο τὸ ἐγχειρίδιον, εἰς οὐδὲν μὲ βλάπτουσι· ἐπειδὴ νομίζω ἄχρηστον νὰ ἀποκριθῶ εἰς ὅσους ἤθελαν ἐρωτήσῃ, διατὶ κράζομαι ἀνώνυμος· καὶ ἐπειδὴ τέλος πάντων προσμένω μὲ πόθον νὰ λάβω καμμίαν ὀρθὴν ἐρμηνείαν, καὶ διόρθωσιν εἰς κανένα σφάλμα μου ἀκούσιον: διὰ τοῦτο, εἰς ἄλλο τι δὲν χρησιμεύει ἢ παροῦσα μου ξεχωριστὴ ᾽Επιστολή, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ σὲ εἰδοποιήσω, ὅτι, ἀνίσως ὁμοιάζεις ἐκείνους ὅπου προφέρουσι τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος χωρὶς νὰ ἀναστενάξωσι, νὰ μὴν χάσης τὸν καιρὸν σου ματαίως εἰς τὸ νὰ ἀναγνώσης τὸ πονημάτιόν μου τοῦτο.

᾽Ερρωσο.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΥΜΒΟΝ

τοῦ μεγάλου καὶ ἀειμνήτου Ἑλληνοσ

Ρ Η Γ Α

τοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος ἐσφαγιασθέντος, χάριν εὐγνωμοσύνης ὁ συγγραφεὺς τὸ πονημάτιον τὸδε ὡς δῶρον ἀνατίθησι.

*Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor **
Virg.

Εἰς ποῖον ἄλλον ἔπρεπε νὰ ἀναθέσω ἐγὼ τὸ παρόν μου πονημάτιον, ὦ ἀξιάγαστε Ἡρώς, παρὰ εἰς ἐσὲ ὅπου ἐστάθης ὁ πρόδρομος μιᾶς ταχέας ἐλευθερώσεως τῆς κοινῆς πατρίδος μας Ἑλλάδος, καὶ ἐθυσίασες τὴν ζωὴν σου δι' ἀγάπην της; Δέξαι το λοιπὸν μὲ τὸ συνηθισμένον σου ἑλληνικόν, ἱλαρὸν καὶ καταδεκτικὸν βλέμμα, καὶ δέξαι το πρὸς τούτοις ὡς ἄρραβῶνα ἐκδικήσεως τοῦ λαμπροῦ αἵματός σου κατὰ τῶν τυράννων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ Ἑλλὰς ἅπασα θέλει δοξάσει διὰ παντὸς τὸ ἀθάνατον ὄνομά σου, συναριθμοῦσα αὐτὸ εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἐπαμεινώντων, Λεωνίδων, Θεμιστοκλέων, καὶ Θρασυβούλων.

* Ἐναφανῆναί τις ἐκ τῶν ὀστέων ἡμῶν ἐκδικεῖται.

Virg. [Ιλίου]

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ

ἤτοι Λόγος περὶ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

- 1 Ἐσεῖς, ὦ ἀθάνατοι ψυχαι τῶν ἐλευθέρων προγόνων μου! ἐνδυναμώσατε τώρα τὸν ζῆλον μου μετὰ τὰ ἥρωϊκά σας ἐντάλματα, διὰ νὰ ἐκφράσω, καθὼς πρέπει, τὰ τῆς ἐλευθερίας κάλλη εἰς τοὺς ἀπογόνους σας. Καὶ σύ, ἱερά Πατρίς, ἐγκαρδίωσον καὶ στερέωσον τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην μου, μετὰ τὴν ἐνθύμησιν τῶν παλαιῶν τερατουργημάτων σου, διὰ νὰ παραστήσω μετὰ σαφήνειαν εἰς τὰ τέκνα σου τὰς φοβεράς χρείας σου, καὶ νὰ ἐνθουσιάσω τὰς ἑλληνικάς τῶν καρδίας μετὰ τὸν θεῖον σου ἔρωτα.
- 2 Naί, φιλτάτοι μου Ἕλληνες, τὸ ἐπιχείρημα εἶναι δύσκολον δι' ἐμέ, ἀλλ' ἡ Πατρίς τὸ ζητεῖ, τὸ χρέος μου μετὰ βιάζει, καὶ μόνον ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων μου μοῦ προμηνύει καλὴν ἔκβασιν. Ἀντὶ ρητορικῶν φράσεων, θέλει καλλωπίσει τὸν λόγον μου ἢ διήγησις τῶν θαυμαστῶν ἔργων τῶν πάλαι Ἡρώων, ἢ μεγαλειότης δὲ τοῦ θέματος καὶ τὸ κοινὸν ὄφελος μοῦ τάξουσι τὴν παρ' ἐμοῦ ποθουμένην ἀνταμοιβήν, λέγω τὴν κατάπεισιν τῶν ὁμογενῶν μου Ἑλλήνων.
- 3 Ἄμποτες, λοιπόν, νὰ ἀξιωθῶ νὰ ἀποδείξω ἐμπράκτως τὰ ὅσα, κατὰ τὸ παρόν, διὰ λόγου ἀπεφάσισα νὰ σᾶς κοινοποιήσω, τὸ ὁποῖον ἐπεύχομαι εἰς ὅλους τοὺς

ἀγαπητούς μοι Ἕλληνας καὶ ὅλους τοὺς ἀληθεῖς φιλοπάτριδας.

* * *

4 Ἐναγκαῖον πρᾶγμα εἶναι εἰς ἕποιον ἀποφασίσει νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, συχνάκις νὰ δυσπιστῇ εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι εὐκολόπιστος εἰς τοὺς ἄλλους, νὰ καταπείθεται μόνον εἰς τὴν ἀναμφιβολίαν. Ὡσὰν ὅπου πολλάκις ἀμελῶντας τινὰς μίαν παραμικρὰν ἔρευναν, καὶ δίδοντας πίστιν εἰς ὅσα ἀκροάζεται ἀπὸ ἄλλους, εὐκόλως ἤμπορεῖ νὰ ἀπατηθῇ, καὶ τότε λαμβάνει μίαν περίληψιν ἀκατάστατον εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅπου ζητεῖ, καὶ ἐξακολούθως οὔτε αὐτὸς ἤμπορεῖ νὰ εὔρη τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ἄλλοι παρ' αὐτοῦ νὰ τὴν ἐννοήσωσι.

5 Ὄταν ὅμως ἐξετάζῃ τὴν ὑπόθεσιν μὲ προσοχήν, συγκρίνει ἀδιαφόρως τοὺς περὶ αὐτῆς ὁμιλήσαντας, ἐρευνῶντας πρὸς τούτοις τὰς αἰτίας, ὅπου τὸν καθένα ἐπαρακίνησαν νὰ ὁμιλήσῃ· ὅταν, λέγω, ἐκλέγει τὸ πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀδύνατον καὶ τὸ δύσκολον ἀπὸ τὸ ἀμφίβολον, τότε προχωρεῖ βαθμηδόν, καὶ φθάνει τέλος πάντων εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ εὐρίσκει τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τοὺς κόπους του μὲ τὴν ἀκριβὴν τῆς ἀπόκτησιν. Τότε, λέγω, πρέπει καθεὶς νὰ καταπείθεται, καὶ ἀνοητότατος ἤθελεν εἶναι ὁ ἀκατάπειστος.

* * *

6 Πολλοί, μέχρι τῆς σήμερον, ἐστάθησαν οἱ πολυπράγμονες τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, πολλὰ ὀλίγοι ὅμως διετήρησαν τοὺς προλεχθέντας κανόνας, καὶ ὀλιγότατοι ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των· καὶ διὰ τοῦτο ἄλλος μὲν ἤλπισε νὰ τὴν εὔρη εἰς τὰ πλούτη, ἄλλος εἰς τὴν μάθησιν, ἄλλος εἰς τὴν πτωχείαν, ἄλλος εἰς τὴν φιλαυ-

τίαν· μερικοί πάλιν, ἐξετάζοντες τὰ ἀνθρώπινα περιστατικά, καὶ ἀπαντοῦντες πανταχόθεν ἐμπόδια καὶ δυσκολίας, εἶπον ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι εὐτυχῆς κατ' οὐδένα τρόπον· ἄλλοι δέ, ὅπου δὲν ἔλαβον ἐπιμέλειαν νὰ ἐρευνήσωσι ὅσον ἐχρειάζετο τὴν ὑπόθεσιν, ἀπεφάσισαν εὐθύς εὐθύς, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι εὐτυχεῖς.

Ἄνάμεσα, λοιπόν, εἰς τοιοῦτον λαβύρινθον τοσούτων στοχασμῶν, ἄλλο, βέβαια, δὲν ἔμπορεῖ τινὰς νὰ καταλάβῃ, εἰμὴ μόνον ὅτι ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου στέκεται εἰς τὸ νὰ εἶναι εὐχαριστημένος, καὶ ἐξακολούθως, μὴν ἔμπορῶντας νὰ εἶναι κατὰ πάντα εὐχαριστημένος, οὔτε κατὰ πάντα εὐτυχῆς ἔμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ.

Ὅθεν, διὰ νὰ εὐτυχήσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅσον περισσότερον εἶναι δυνατόν, πρέπει πρότερον νὰ ἐξαλείψῃ ὅσας αἰτίας τῆς δυσαρεσκείας του ἔμπορέσῃ, δηλ. νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν θέλησίν του. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουσιν ὅλοι τὰς αὐτὰς θελήσεις, εἶναι ἀναγκαῖον οἱ ὀλιγότεροι νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν θέλησιν τῶν περισσοτέρων καὶ μὴν ὄντας δυνατόν νὰ εἶναι ὅλοι εὐτυχεῖς, καὶ νὰ εἶναι οἱ περισσότεροι.

Ἡ εὐτυχία μας λοιπόν κρέμαται ἀπὸ τὴν διοίκησιν, ἢ ὁποῖα ἔμπορεῖ νὰ μᾶς καταστήσῃ εὐτυχεῖς μόνον τότε, ὅταν ἀρέσκῃ τῶν περισσοτέρων. Διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐξετάσῃτε μαζί μου, ἀνάμεσα εἰς τὰς τόσας διοικήσεις, ὅπου τὴν σήμερον ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, ποία εἶναι ἡ καλλιοτέρα, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει σᾶς φανῆ δύσκολον, ἐπειδὴ ἠξεύρετε τὸν τρόπον, ὅπου σᾶς προεῖπον, τῆς δοκιμῆς της. Ἀφοῦ δὲ εὔρομεν τὴν καλλιοτέραν διοίκησιν, τότε θέλομεν καταλάβῃ καὶ τί ἐστὶ ἐλευθερία, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ πόσων ἀξίων κατορθωμάτων καὶ ἀρετῶν εἶναι πρόξενος, καὶ τέλος πάντων εἰς

τὴ συνίσταται ἢ ὁμοιότης καὶ ἢ ὁμόνοια· ὅπου βεβαιω-
 11 θέντες εἰς αὐτά, νὰ προσπαθήσωμεν νὰ τὰ ξαναποκτή-
 σωμεν, καὶ νὰ ἀναλαμπρύνωμεν τὸ Γένος μας, τὸ ὁποῖ-
 ον ἡ τυραννία τόσον ἡμαύρωσεν.

* * *

10 Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πεπροικισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν
 μὲ τὸ λογικόν, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου συγκρίνει τὰ πρά-
 γματα ἀναμεταξύ των, καὶ προκρίνει ἀπὸ αὐτὰ ὅποιον
 τὸν ὠφελεῖ περισσότερο, ἔχει δὲ μίαν κλίσιν πρὸς τὸ
 βελτίον, ὅπου πάντοτε τὸν παρακινεῖ, εἰς ὁποιανδήποτε
 κατάστασιν ἤθελεν εἶναι, νὰ ζητῇ μίαν καλλιοτέραν· ὁ
 πρῶτος τοῦ λοιπὸν καὶ ἀναγκαιότερος στοχασμὸς εἶναι τὸ
 νὰ διαφυλάξῃ τὴν ζωὴν του καὶ νὰ τὴν διαυθεντεύσῃ
 ὅσον ἡμπορεῖ ἀπὸ κάθε ἐναντίον.

11 Ἔως ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἡμπόρεσε νὰ τραφῇ καὶ νὰ
 διαυθεντευθῇ μόνος του, ἔως τότε ἐσώθη ἡ φυσικὴ ζωὴ,
 καὶ βέβαια ἢ εὐτυχεστέρα διὰ ἡμᾶς τοὺς θνητούς.
 Ἐφοῦ ὅμως ὁ ἕνας ἔκραξεν πρὸς βοήθειάν του τὸν
 ἄλλον, τὸ φυσικὸν σύστημα ἐτελείωσεν, καὶ εὐθύς ἤρχι-
 σεν, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτζι, τὸ ἐλεεινὸν θέατρον τῶν ἀνθρω-
 πίνων περιστάσεων.

12 Ἴσως τινὰς ἤθελεν ἐρωτήσῃ, πόθεν προῆλθεν ἡ
 ἀνάγκη, ὅπου ἐβίασεν τὸν ἄνθρωπον νὰ ζητήσῃ βοή-
 θειαν παρ' ἄλλου· ἀλλὰ ἤθελεν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ ἐρω-
 τοῦσε τινὰς, διὰ ποῖον τέλος καὶ διὰ τί τὸ ὑπέρτατον
 Ὄν ἐκτίσῃ τὴν οἰκουμένην. Ἡ μεγαλειτέρα ἀμάθεια
 12 εἶναι, ἀδελφοί μου, τὸ νὰ θέλῃ τινὰς νὰ μάθῃ ἐκεῖνα
 ὅπου δὲν ἡμπορεῖ νὰ καταλάβῃ. Ὅθεν, ὅποιος γνωρί-
 ζει τὰ ὅσα δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ καὶ τὰ παραιτεῖ,
 εἶναι ὁ σοφώτερος τῶν ἀνθρώπων.

13 Ἐφοῦ λοιπὸν ἔπαυσεν, ὡς εἶπον, τὸ πρῶτον σύστη-

μα τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὸ ὅποιον ἡ φύσις ἦτον ἀντὶ τῶν νόμων, ἡ γῆ ὅλη ἀντὶ τῶν πολιτειῶν, καὶ ἡ θέλησις καθενὸς ἀντὶ τῶν ἠθῶν, ἀφοῦ, λέγω, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠθέλησεν νὰ εὐχαριστηθῆ μετὰ τὴν σημερινὴν τροφήν, ἀλλ' ἐζήτησε νὰ προητοιμάσῃ καὶ διὰ τὴν αὔριον, καὶ ἀφοῦ τέλος πάντων ἀπεφάσισε νὰ ζήσῃ μαζί με ἄλλους, ἔχασε τὴν ἀληθῆ εὐτυχίαν, καὶ ἐγένεε δοῦλος ὄχι μόνον τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων ἀψύχων πραγμάτων.

Πρώτη λοιπὸν ἐστάθη, ἡ ἀναρχία νὰ φανερωθῆ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Εὐθύς ὁ δυνατότερος ἄρχισε νὰ δώσῃ νόμον τοῦ ἀδυνάτου, καὶ οἱ περισσότεροι νὰ ἀρπάξωσι τὸ δίκαιον ἀπὸ τοὺς ὀλιγοτέρους: ἐκεῖ φόνοι, ἐκεῖ ἀδικίαι, ἐκεῖ τέλος πάντων μύρια ἀναγκαῖα πλημμελήματα ἕως τότε ἀγνώριστα. Εἶδεν ἡ ἀνθρωπότης τὸ καλὸν ὅπου ἔχασεν, ἀλλὰ δὲν τῆς ἦτον πλέον δυνατὸν νὰ τὸ ξαναποκτήσῃ, καὶ ἀναγκαίως ἐχρειάσθη νὰ βασανισθῆ ὄχι ὀλίγον καιρὸν, ἕως ὅπου ἡ σκιά τοῦ θρόνου ἤρχισε νὰ ἀπομωράνη τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἰδοὺ ἡ μοναρχία ἐμφανίσθη, ἡ ὁποία ὡς πρόξενος καὶ γεννήτρια τῆς πολιτικῆς ἀνομοιότητος τῶν ἀνθρώπων, μετ' οὐ πολλοῦ μεταβληθεῖσα εἰς τυραννίαν, ἔφερεν εἰς τὴν γῆν ὅλα τὰ κακὰ ὅπου ἠμποροῦσεν νὰ δοκιμάσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος. 14

Ἴδου ὁ τύραννος, ὡς ἡμίθεος, νὰ δίδῃ τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ νὰ χαρίζῃ τὴν ζωὴν ὅσων δὲν θανατώνει. Ἴδου τὰ ἐλαττώματα, ὄχι πλέον μισητά, ἀλλὰ ἐπαινετά, καὶ ἐπιθυμητά. Ἴδου ἡ ἀδικία μετὰ τὸ ξίφος εἰς τὴν δεξιάν, νὰ καταπατῆ τὴν ἀρετήν, καὶ νὰ διώκῃ τὴν δικαιοσύνην. Ἴδου.... 15

Ἄλλὰ, τέλος πάντων, αὐτὰ τὰ ἴδια κακὰ, καὶ ἀνυπόφοροι δυστυχίαι ἐδίδαξαν τὴν ἀνθρωπότητα νὰ εὕρῃ 16

μίας διοικήσιν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀνάπαυσίν της καὶ τὴν εὐτυχίαν της· αὕτη εἶναι λοιπὸν ἐκείνη ἡ διοίκησις, ὅπου ἐγὼ θέλω νὰ τὴν ὀνομάσω Νομαρχίαν, ἡ ὁποία, ὅσον περισσότερο οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶσι τὴν εὐτυχίαν των, τόσο αὕτη στερεοῦται καὶ φυλάττεται ἀμετάτρεπτος, οὔσα ἢ ὑστερινὴ μεταμόρφωσις, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως, τῶν διαφόρων διοικήσεων, καὶ ἡ μόνη πρόξενος τῆς ἀρετῆς, τῆς ὁμοιότητος, καὶ τῆς ἐλευθερίας.

17 Πολλάκις βλέπομεν, νὰ μὴν ἀκολουθοῦν τὸν εἰρη-
 14 μένον κανόνα εἰς τὰς μεταβολὰς των αἱ διοικήσεις, αὐ-
 τὸ ὅμως προέρχεται ἀπὸ διαφόρους αἰτίας, ὅπου τὸ πα-
 ρὸν θέμα δὲν συγχωρεῖ τὴν ἐκτεταμένην των διήγησιν.
 Φθάνει μόνον νὰ ἤξεύρη καθεὶς, ὅτι ὁποιαδήποτε διοίκη-
 σις πρέπει νὰ εἶναι μία ἀπὸ τὰς εἰρημένας τέσσαρας, τὰς
 ὁποίας ὡς γενικὰς κρίνω, καὶ ὅτι ἡ ὑστερινὴ εἶναι ἡ
 καλλιοτέρα καὶ ἀρμοδιωτέρα πρὸς τὸ ἡμέτερον εὖ ζῆν.

18 Αὐτὴν λοιπὸν ἄς ἐξετάσωμεν ὅσον δυνηθῶμεν ἀκρι-
 βέστερα· καὶ βέβαια εἰς αὐτὴν θέλομεν εὔρει τὴν ἐλευ-
 θερίαν διασωσμένην, καὶ ἐξακολουθῶς, τὴν εἴσοδον εἰς
 τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν. Ἡ νομαρχία, ἀδελφοὶ
 μου, εὐρίσκεται τόσο εἰς τὴν δημοκρατίαν, καθὼς καὶ
 εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, αἱ ὁποῖαι εἰς ἄλλο δὲν διαφέ-
 ρουσι, εἰμὴ μόνον, ὅτι ἡ μὲν δημοκρατία κλίνει εἰς τὴν
 ἀναρχίαν, ἡ δὲ ἀριστοκρατία εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν, ἡ
 ὁποία πολλάκις εἶναι χειροτέρα καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τυ-
 ραννίαν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς διοικήσεις
 σώζεται ἡ Ἐλευθερία, ἀδιάφορος εἶναι ἡ ἐκλογή. Ὅθεν,
 κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ κατὰ τὸ κλίμα, ποτὲ
 μὲν προτιμᾶται ἡ μία, ποτὲ δὲ ἡ ἄλλη.

19 Ἄλλὰ τί ἐστὶ ἐλευθερία; Εἰς τὴν ἀναρχίαν, ὡ
 15 Ἕλληνες, ἐλεύθεροι εἶναι μόνον οἱ ἰσχυρότεροι, εἰς μὲν

εἰς τὴν μοναρχίαν, οὐδεὶς δὲ εἰς τὴν τυραννίαν, καὶ ὅλοι εἰς τὴν νομαρχίαν. Ὅθεν, κατὰ μὲν τοὺς πρώτους ἢ ἐλευθερία ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ ἢ ἐκτέλεσις τῆς θελήσεως τοῦ καθενός, ἐπειδὴ, εὐρισκόμενοι χωρὶς νόμους, καὶ χωρὶς κριτάς, ὁ μὲν ἄρπαξ ὀνομάζει τὰς ἄρπαγὰς τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐλευθερίας του, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἄσωτος τὰς ἀσωτίας του, καὶ ὁ κακὸς τὰς κακίας του.

Κατὰ δὲ τοὺς δευτέρους, ὡσὰν ὅπου ἐπώλησαν τὴν ἐλευθερίαν τοὺς ἐνός, ἄλλο δὲν ἐννοοῦσι μὲ αὐτὴν τὴν λέξιν, εἰμὴ τὰς προσταγὰς τοῦ κυρίου των, καὶ εἶναι μόνον ἐλεύθεροι διὰ νὰ τὸν ὑπακούωσι. Ὁ τύραννος δὲ καὶ οἱ δοῦλοι του ἀγνοοῦσι παντάπασιν τοιαύτην λέξιν, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν τὴν ἐδοκίμασαν, διὰ νὰ ἔχουν ἰδέαν περὶ αὐτῆς. 20

Ὑπὸ τῆς νομαρχίας, τέλος πάντων, ἢ ἐλευθερία εὐρίσκεται εἰς ὅλους, ὡσὰν ὅπου ὅλοι κοινῶς τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους διέταξαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καὶ ὑπακούοντάς τους καθεὶς ὑπακούει εἰς τὴν θέλησίν του, καὶ εἶναι ἐλεύθερος. Ἴδου λοιπόν, ὅπου κατ' αὐτοὺς ἢ ἐλευθερία εἶναι ἢ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἄλλο δὲν εἶναι ἢ ἐλευθερία παρὰ ἢ αὐτὴ νομαρχία. Αὐτὴ εἶναι, ἀγαπητοί μου, ἐκείνη ¹⁶ ἢ ἐλευθερία, ὅπου ἄλλοι μὲν ἀστοχάστως ἐνόμιζον τὴν ἀπώλειαν, ἄλλοι δὲ παραφρόνως τὴν ἀπείθειαν, καὶ ἄλλοι ἄλλως, ὡς ἢ ἀπαιδευσία ἐδίδασκε τὸν καθένα, ἀφευκτα ἀποτελέσματα τῆς δουλείας, ἢ ὁποία ἐβαρβάρωσεν τοὺς ἀνθρώπους, κατέφθειρεν τὰ ἦθη, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἡμεῖς διαφέρομεν τόσον ἀπὸ τοὺς προγόνους μας, ὅπου εἰς μερικοὺς φαινόμεθα ἄλλοτρίου γένους.

Φεῦ! ποῦ εἶσαι, ἐλευθερία ἱερά! ποῦ νόμοι! ποῦ νομοδόται! Ὅσον γνωρίζομεν τὴν ἀληθῆ σημασίαν σου, τόσον αὐξάνει ὁ πόθος μας εἰς τὸ νὰ σὲ ἀπολαύ- 22

σωμεν. Ἐσὺ εἶσαι ἡ μήτηρ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, σὺ ὁ στῦλος τῆς δικαιοσύνης, σὺ ἡ πηγὴ τῆς εὐτυχίας. Ἐ, πόσον καλὸν λείπει ἐκείνων, ὅπου σέ ὑστεροῦνται! Πόσον θέλουν κλαύσει ὅσοι μέχρι τοῦδε δὲν σέ ἐγνώριζον!

23 Ἡμεῖς δέ, ναὶ ἱερὰ Ἐλευθερία, μὲ τοὺς ὀδόντας μας θέλομεν συντρίψει τὰς ἀλύτους μας, διὰ νὰ τρέξωμεν πρὸς ἀπάντησίν σου. Εἶναι ἀδύνατον αἱ ἐλληνικαὶ ψυχαὶ νὰ κοιμηθοῦν πλέον εἰς τὴν ληθαργίαν τῆς τυραννίας! Ὁ λαμπρὸς ἦχος τῶν ἀρμάτων των πάλιν θέλει ἀκουσθῆ πρὸς κατατρόπωσιν τῶν τυράννων των, καὶ ταχέως.

24 Ἀλλὰ, πρὶν εἰσέλθω εἰς τὴν ἐπαρίθμησιν τῶν καλῶν τῆς αὐτῆς νομαρχίας, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ σᾶς φανερώσω τι προλαβόντως περὶ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴν ἀπατηθῶσιν ὅσοι ἠθέλαν νομίσει νὰ εὔρωσιν εἰς αὐτὴν τὴν διοίκησιν μίαν ἀπόλυτον ὁμοιότητα.

* * *

25 Τρεῖς εἶναι λοιπὸν αἱ αἰτίαι τῆς ἀνομοιοτήτος τῶν ἀνθρώπων, ἀδελφοί μου, ἀγκαλὰ καὶ αὐτοὶ νὰ διαφέρωσι κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ ἰδία φύσις, ἡ ὁποία ἄλλους μὲν ἔκαμεν δυνατῆς κρᾶσεως, καὶ ἄλλους ἀδυνάτου, ἐχάρισε μερικῶν περισσότερον πνεῦμα, καὶ ἄλλων τινῶν ὀλιγότερον, καὶ οὕτως οἱ ἄνθρωποι διαφέρουσιν ἐν πρώτοις ἀναμεταξύ των κατὰ φυσικὸν τρόπον.

26 Ἡ δὲ δευτέρα εἶναι ἡ ἀνατροφή, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν σοφίαν, ἥτοι τὰ καλὰ ἦθη. Ὅθεν, οἱ ἄνθρωποι διαφέρουσιν ἀκόμη καὶ κατὰ τὰ ἦθη.